

SZABADIDŐ, SZÓRAKOZÁS, TÁRSASÁGI ÉLET A POZSONYI DIÉTÁN

Deák Antal országgyűlési élményei, 1825–1833

A reformkori országgyűlések résztvevői hónapokra, sőt esetenként évekre Pozsonyba költöztek, ahol számukra 1825-től a város háztulajdonosai kötelesek voltak ingyenes szállást biztosítani.¹ Pozsonyi hétköznapjait természetes módon tagolták a világi és egyházi ünnepek, s ez idő alatt – legyenek egyedülállóak vagy családosak – otthonuktól távol is teljes életet próbáltak élni. A hivatalos vagy protokolláris kötelezettségeik teljesítése mellett fennmaradó pihenő- és szabadidejüket mindennapi magánéleti teendőikkel töltötték, másrészt társasági életet éltek, szórakoztak, valamint kötetlen keretek között politizál(hat)tak a kikapcsolódásra számos lehetőséget kínáló, pezsgő életű városban.² A korabeli sajtótudósítások rendszeresen beszámoltak a pozsonyi országgyűlések nevezetesebb társas eseményeiről, amelyeket a mindenütt politikai szervezkedéseket kutató császári titkosrendőrség besúgóí szintén élénk figyelemmel kísértek.³ E rendezvények egykori résztvevői is megörökítették leveleikben, naplóikban vagy visszaemlékezéseikben a diéták mozgalmas életét és sokszínű programjait.⁴

Ez utóbbiakhoz hasonló, szubjektívebb történeti források azok a bizalmas baráti levelek, melyeket a pozsonyi diétán Zala vármegye országgyűlési követeként 1825–1827-ben, 1830-ban és 1832–1833-ban jelen lévő Deák Antal írt Pusztaszentlászlón élő sógorának, Oszterhueber Józsefnek.⁵ A zalai követ ezekben a kiadatlan – hosszú

¹ *Tóth Árpád*: A diétaváros fellázad. A pozsonyi háztulajdonosok érdekei az országgyűlési ingyenszállások körüli konfliktusban az 1840-es években. In: *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon a kezdetektől 1918-ig*. Szerk. Dobszay Tamás et al. Bp. 2014. 374–375.

² A pozsonyi diéta szabadidős programjairól és kikapcsolódásairól legutóbb lásd *Erdmann Gyula*: Szabadság és tulajdon. Az 1839–40. évi országgyűlés története. (Parlamentari értekezések) Bp. 2014. 357–366.

³ A titkosrendőri jelentések összefoglalását lásd *Takáts Sándor*: Társasélet a pozsonyi országgyűléseken (1825–1848-ig). In: *Új: Emlékezzünk eleinkről*. Bp. É. n. 375–408.

⁴ Az 1825-től 1833-ig tartó időszakra vonatkozó források közül érdemes kiemelni: Gróf Széchenyi István naplói I–VI. Szerk., bev. Viszota Gyula. (Gróf Széchenyi István Összes Munkái X–XV.) Bp. 1925–1939. (a továbbiakban: SZIN), vö. *Széchenyi István*: Napló. Vál., szerk. Oltványi Ambrus. 2. kiadás. Bp. 1982.; *Östör József*: Gróf Keglevich Jánosné Zichy Adél grófnő naplói a reformkorszakból (1822–1836). Második–ötödik közlemény. Budapesti Szemle 250. kötet (1938) 730. sz. 273–294.; 251. kötet (1938) 731. sz. 82–103.; 251. kötet (1938) 732. sz. 179–212.; 251. kötet (1938) 733. sz. 344–369.

⁵ Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjtemény. Deák Antal levelei: [bizalmas országgyűlési tudósítások Pozsonyból 1825–1832-ig sógorához (Tarányi-Oszterhueber Józsefhez) és testvéréhez Deák Ferencz] / Deák Antal. Pozsony: szerző, 1825–1833. 4 doboz (138 levél) (Magyar történeti

ideig lappangó s csak a közelmúltban előkerült – levelekben heti rendszerességgel, részletesen beszámolt az országgyűlési tárgyalások menetéről, összegezte a legfontosabb vitákat, jellemezte a tárgyalások egyes résztvevőit és számos érdekességet közölt a diéta résztvevőinek hétköznapi életéről, valamint Pozsony mindennapjairól is. Tanulmányom Deák Antal (1789–1842) leveleire támaszkodva azok vonatkozó részleteit dolgozza fel, s a bennük lévő információkat közreadva igyekszik gazdagítani és árnyalni a reformkori országgyűlések résztvevőinek szabadidős tevékenységére, szórakozásaira, társasági életére vonatkozó ismereteinket.

A pozsonyi diétára 1825 szeptemberének elején újoncként érkező s az országgyűlési költségeket saját családi birtokainak jövedelméből fedező Deák Antal nem egészen két hónap múltán már elégedetlen volt a vontatottan haladó tárgyalásokkal. Úgy vélte, a zajos nagyvárosi mulatságok is hátráltatják a diéta munkáját, de talán majd felgyorsulnak az események, ha követtársai „a pozsonyi sok mulatságokba beleunnak és hazamenni vágnak egyszer, mert még most a sok gyönyörűségekben mintegy elmerülve lévén, a falusi élet előttök kellemetlen”.⁶

A hónapokig, sőt évekig elhúzódó országgyűléseken való részvétel több-kevesebb életmódbeli változást jelentett a falvakból vagy kisebb városokból Pozsonyba érkező, lakóhelyükön közéleti tisztségeik mellett földbirtokosként is gazdálkodó követek számára. Míg vidéki, lazább életritmusuk, kötetlenebb időbeosztásuk a természet, illetve a gazdálkodás rendjéhez igazodott, a városi életmód feszesebb, órához igazított időbeosztást követelt tőlük. Deák Antal, aki familiája közös gazdálkodását irányító földbirtokosként idejének jelentős részét a szabadban, mozgással töltötte Kehidán, már egy hónap elteltével tartott a falak közé zárt, „nyugodalmas, ülő életnek” egészségére nézve káros következményeitől. 1825 októberének közepén arról panaszkodott Oszterhueber Józsefnek, hogy „egy járó-kelő, mozgó embernek”, mint ő, „aki 12 órakor enni is szokott”, furcsa dolog, hogy a diéta ülései gyakran megszakítás nélkül nyolc órán át tartanak: „a máj sessio [az alsótábla országos ülése M. A.] 9 órától fogva egész délután 4 óráig tartott, két fertály hatra végeztem ebédemet, és ez ritka nap, hogy így nincs”.⁷ Három hónappal később, 1826 januárjának derekán szintén általánosak voltak a délután 4–5 óráig elhúzódó országos ülések. A zalai követ ekkor részletesebben beszámolt a sógorának átalakult életritmusáról, illetve pozsonyi napirendjéről: „amicsoda korán fekvő ember valék otthon, olyan

forrásanyag; 4. fasciculus.) Leltári száma: OGY: 918.747:1–4. (A továbbiakban: OGYK MPGY Deák Antal levelei) Ezúton is köszönetet mondok az Országgyűlési Könyvtár munkatársainak, Markója Szilárd igazgatónak és Villám Judit osztályvezetőnek azért, hogy felhívták figyelmemet a levelekre, és lehetővé tették azok feldolgozását.

⁶ Deák Antal levele Háczyk Ferenchez. Pozsony, 1825. október 27. Közli: Budapesti Hirlap, 1897. december 25. 30.

⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. okt. 17. 11., 17.

éjjeli bagoly vagyok itt; hanem a késő kelés reggel most is tulajdonom; szóval, mint egy városi, kifinomított ízlésű emberhez illik, úgy élek én itt: 8 órakor kelni, 3 órakor enni, 6 órakor a theatromba, 9 órakor máshová, 11 órakor feküdni”.⁸

1830 őszén a követeknek ugyan csak három és fél hónapot kellett a pozsonyi diétán tölteniük, ám az előterjesztett ügyek megvitatása ekkor is feszített munkatempót, napi 7–8 órás ülésezést követelt. „[...] valóságos szolgálai életet élünk – írta Deák Antal 1830 októberében a sógorának –, a sok feszeskedés, mindennapi oskolázás, mely a tanuló gyerekeknél is, minthogy azok csak egész nap négy órát töltenek, mi pedig sokszor, még a vasárnapot is már most ki nem vévén, nyolcat, súlyosabb”.⁹ A zalai követet beválasztották a vármegyék újabb sérelmeit összegyűjtő országgyűlési küldöttségbe is, mely először október 31-én ült össze, és naponként délután 5 órától este 8-ig vagy fél 9-ig ülésezett. Mivel ugyanezek a napokon délelőtt 9-től délután 1-ig, 2-ig kerületi vagy országos ülések voltak, alig maradt idő ebédre és egyebekre.¹⁰ November végére összetorlódtak a teendőik, az alsótáblának naponta kétszer kellett összeülnie, hogy az országgyűlést a tervezett időben befejezhessék. Ezekben a hetekben mindennap délelőtt 9-től 1-ig, délután pedig 5-től 8-ig tartottak a kerületi és országos tanácskozások.¹¹

Deák Antal 1833 januárjában azt panaszolta sógorának, hogy a kölcsönös látogatások, vendégeskedések úgy ellopják az időt, hogy alig marad szabadideje, alig ér rá olvasni.¹² Ezekben a napokban a zalai követ életritmusa átmenetileg ismét közelebb került az otthonihoz: reggelente úgy befagytak az ablakai, alig látott ki rajtuk, ezért csak 7 óra után szokott felkelni, s a nagy hideg miatt este sem hagyta el szállását, így viszonylag korán, 10 óra után lefeküdt.¹³ 1833 februárjának elején az úrbéri ügyek tárgyalása olyannyira elfoglalta az alsótábla tagjait, hogy mindennap dolgoztak, még vasárnaponként és ünnepnapokon is.¹⁴

Deák Antal szabadidejének jelentős részét az országgyűlési szállásán töltötte. 1825–1827-ben és 1832–1833-ban a pozsonyi Óvárostól északra lévő Magyar utca (Széplak utca, Schöndorfer Gasse) 444. számú házában (ugyanott, ahol majd 1839–1840-ben az öccse, Ferenc is lakik) pékmester házigazdájától két szobát kapott, melyeknek egyikében elszállásolhatta a vidékről, többnyire Zalából

⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jan. 16. 3., 20.

⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. okt. 11. 7.

¹⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. nov. 1. 10–11.

¹¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. nov. 29. 1.

¹² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 6. 5. Kölcsey Ferenc szatmári követ szintén arra panaszkodott 1833 januárjában, hogy elfoglaltságai miatt csak este 10 órakor kerül haza, s alig jut ideje levélírára. Vö. *Kölcsey Ferenc: Levelezés III. 1832–1833.* S. a. r. Szabó G. Zoltán. (Kölcsey Ferenc Minden Munkái) Bp. 2011. 125–126. (Kölcsey levele Kende Zsigmondhoz. Pozsony, 1833. jan. 12.)

¹³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 6. 7.

¹⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. febr. 3. 2.

érkező látogatóit, vendégeit is.¹⁵ 1830 szeptemberében előbb a város zsidó negyedében, a Schlossbergi Újtelep (Neustift) utca 850. számú házában kapott szállást, ott azonban nem érezte jól magát,¹⁶ ezért rövidesen az Óvárostól keletre húzódó Kórház utca (Spital Gasse) 590. számú házába, az úgynevezett Nesterházba költözhetett át.¹⁷ Deák Antal e szálláshelyein vetette papírra hetenként az Oszterhueber Józsefhez írt, többnyire hosszabb terjedelmű országgyűlési leveleit. Ezeket általában esténként-éjszakánként vagy ünnepnapokon fogalmazta meg. Üres óráit legszívesebben ezzel töltötte, amint azt sógorához 1833 januárjában intézett levelében is megvallotta: „legkedvesebb mulatságom az, mikor Neked levelet írok, mert az általam mindenkor nagyon kedvelt társaságodban képzelvén magamat lenni, úgy érzem helyheztetésemet, mintha Veled beszélgetnék”.¹⁸

Deák Antal valószínűleg levélírás közben is hódolt nagy szenvedélyének, a pipázásnak. Öccsét szintén szenvedélyes dohányzóként jellemezték a kortársak: Tóth Lőrinc szerint mind a pozsonyi Ligetben sétálva, mind az ellenzék esti tanácskozásain ott volt Deák Ferenc szájában a szivar, és Pulszky Ferenc is úgy emlékezett, hogy a pipa vagy szivar ritkán hagyta el Deák száját, a szobájában pedig egy válogatott tajtékpipa-gyűjteménye volt, s nem utasította vissza, ha valaki egy pipát ajándékozott neki.¹⁹ Deák Antal egyik – meg nem nevezett – pozsonyi homeopata orvosa 1826 áprilisában azt tanácsolta a betegséggel küszködő zalai követnek, hogy a naponta szívni szokott 15 pipa dohány helyett csak ötöt szívjon, ezért csak akkor pipázott, ha már nagyon megkívánta. A dohányzástól való tartózkodását mutatja, hogy még ekkorra sem fogyott ki a dohányzacskója, amelyet több mint fél évvel korábban, Kehidán töltött meg.²⁰ Egy évvel később, 1827 áprilisának végén újabb homeopata orvosa, a francia származású Lebel (vagy ahogy másik páciense, Széchenyi István gróf írta naplójában: Le Bel)²¹ teljesen megtiltotta az ismét betegeskedő Deák Antalnak a dohányzást. „[...] már egy hete nem volt pipa a számba, s csak hogy azt ne is kívánjam, pipáimat is elzárattam” – írta sógorának május

¹⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. szept. 9. 9–10.; 1832. dec. 23. 7. Deák Ferenc szállásáról lásd *Völgyesi Orsolya*: Deák Ferenc Pozsonyban. Honismeret 31. (2003) 6. sz. 6.

¹⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. szept. 6. 2.

¹⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. szept. 16. 2. p. Ez utóbbi ház a Johann Nester ácsmester örökösének tulajdonában lévő négy pozsonyi lakóépület egyike lehetett. Vö. *Tóth Á.*: A diétaváros fellázad i. m. 375., 380.

¹⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 13. 8.

¹⁹ *Tóth Lőrinc*: Deák Ferencz. In: Magyar szónokok és statusférjak. (Politikai jellemrajzok) Kiadja Csengery Antal. Pest 1851. 30.; *Pulszky Ferenc*: Életem és korom I. Bp. 1958. 158.; *Pajkossy Gábor*: Deák kettős tükörben. Reformkori jellemzések (1836, 1840). In: Zala követe, Pest képviselője. Deák Ferenc országgyűlési tevékenysége 1833–1873. (Zalai Gyűjtemény 59.) Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg 2004. 346.

²⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. ápr. 24. 11.

²¹ SZIN II. 504.; SZIN IV. 554.

1-jén,²² a hónap végén azonban bevallotta: nem tudott ellenállni a kísértésnek, felmentette magát a teljes tilalom alól, és naponta elszívott négy pipa dohányt.²³

Amikor a rossz idő szobájukba kényszerítette az országgyűlési követeket, szintén előkerültek a pipák, s a szállásaikon folytatott beszélgetéseik közben nagy füstfelhőket eregettek; így tett például Deák Antal is társaival 1830. szeptember 25. hűvös, esős délutánján.²⁴ A hosszú téli esték szintén dohányzásra csábították a zalai követet. 1832 decemberében esténként, ha elfoglaltságai megengedték, szállásszomszédjaihoz, Balassa Gábor veszprémi kanonokhoz és Villax Ferdinánd zirci apáthoz járt át beszélgetni és pipázni,²⁵ a következő hónapban pedig zalai követjárása, Zalabéri Horváth János cs. kir. kamarás szállásán, győri ismerőse társaságában szívott ki „egynéhány jó pipa dohányt”.²⁶

A pipázás lehetősége jelentette az egyik vonzerőt Deák Antal számára abban a hazafias szellemű országgyűlési klubban is, amelyet 1825 őszén Széchenyi István és Károlyi György grófok rendeztek be Pozsonyban. E politikai kaszinó eleinte Károlyi lakásán működött, később Széchenyi a Sétatéren lévő Erdődy grófi palotában bérelt ki tágas helyiségeket, ahová azután rangkülönbség nélkül meghívta az országgyűlés tagjait. Itt a megjelentek kötetlen körülmények között, újságokat olvasgatva, pipa-füstöt pöfékelve beszélgethettek, vitatkozhattak a politikai eseményekről, ugyanis a gróf töltött pipákat helyezett el vendégei számára a kaszinó termeiben. Miután 1826 januárjában lejárt a bérleti szerződés, Jeszenszky báró főtéri házának második emeletére költöztették át a klubot, ott azonban már nem működött sokáig, mert Széchenyi számára időközben fontosabb lett a pesti Nemzeti Kaszinó szervezése.²⁷

Amikor 1825 októberének közepén Deák Antal is meghívást kapott a kaszinóba, így írt erről, illetve Széchenyiről a sógorának: „Gróf Károlyival egy nagy quartélyt vetek fel, s ott mindég nyilván való társaság van; az ablegatusok [követek M. A.] szoktak ott pipázni, discourálni, mulatni; minden nap legalább 100 pipa van nála töltve. Én is megszólítottam az oda való járásra, el is megyek, mihelest reáérek”.²⁸ A zalai követ valóban látogatója lett a sétatéri Erdődy-palotában lévő kaszinónak, és azt december elején részletesebben is bemutatta Oszterhueber Józsefnek:

²² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. máj. 1. 2–3.

²³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. máj. 30. 10.

²⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. szept. 27.

²⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1832. dec. 23. 7.

²⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 20. 9.

²⁷ *Viszota Gyula*: Gróf Széchenyi István élete és működése 1820–1825 közt. In: SZIN II. LXXVI., LXXXII.; *Takáts Sándor*: Első kaszinóink és Metternich. In: *Üő*: Hangok a múltból. Bp. É.n. 162–163.; *Takáts Sándor*: Széchenyi István gróf reuniója és az Akadémia alapítása. In: *Üő*: Kémvilág Magyarországon I. Bp. É. n. [1932.] 79., 85., 91–92.

²⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. okt. 17. 14. Széchenyire vonatkozó részletét közli *Marczali Henrik*: A magyar politikai élet egy táblabíró leveleiben. Budapesti Hírlap, 1929. december 25. 59.

„A téli unalmas estvéknek jobban és barátságosabban leendő eltöltésére mi itt angulus módra egy különös casinót állítottunk fel a theatralis épületnek felső emeletjében. Egynéhány mágnás és a vármegyék követjei járnak ide. Minden holnapra fizet egy személy 5 forintot ezüstöt, és így szabad magának bemenni, s ha a vármegyéből látogató valaki feljön, azt is bevezetni, s ott a protocollumba nevét annak fel kell jegyeztetni, nehogy valami heterogeneus [másfajta M. A.] ember vetemedjék közinkbe, mert minden embert a társaságba nem veszünk. Ebben a casinóban van két biliárd, schak és más játékok, sok pipák, újságok. Délután 3 órától fogva éjjeli 12 óráig nyitva van; szolgálk vagynak, akik comodítására [kényelmére M. A.] az embernek ruhájára vigyáznak, a biliárd körül szolgálnak, s a [többi]. Ide járunk tehát conversáldni, mely annyiból is kellemetes, hogy mind a theatrom, mind a Redout szálla²⁹ abban az épületben, és így minden együtt közel van. Még vacsorálni is lehet abban az épületben, de már a vacsorát meg kell fizetni; de pipázni, biliárdozni azon az 5 forinton szabadon lehet. Vagyunk a társaságban vagy százan, mindig jön-megy ott az ember, és ez is nem keveset mulat bennünket.”³⁰

Széchenyi István gróf és főrendi társai 1826. április 9-én rendezték az első pozsonyi lóversenyt, melyre szinte az egész város kíváncsi volt. Mivel az esemény felsőbb engedély nélkül történt, a szervező gróf megrovást kapott a császári hadsereg tisztikarától.³¹ Deák Antal ezen a lóversenyen még nem volt jelen, hallomásból azonban értesült róla: „Itt a múlt héten az ifjú mágnások nagy lófuttatást adtak, két angulus mértföld volt karikában a pálya, melyet elérni kellett a lovaknak. Mondják, Széchenyi Istvánnak egy lova 4 minutum alatt befutotta pályáját, s ugyan az ő és gróf Eszterházy Mihály lovai voltak a nyertesek; a legrosszabb futó ló is 6 minutum alatt ért a célhoz.”³² A második, május 28-án kilenc futammal, 21 ló részvételével tartott pozsonyi lóversenyre már Bécsből is sokan ellátogattak, bár a futtatás – amit Széchenyi inkább szórakozásnak, semmint versenynek tekintett – a szervező gróf szerint rendkívül gyarlóra sikerült.³³ Ezt a rendezvényt a zalai követ is megszemlélte, mást azonban nem jegyzett fel róla, mint azt, hogy az sokáig, délelőtt 11 órától délután 4-ig tartott, s ez idő alatt derekasan megéhezett.³⁴

A reformkori Pozsony társasági életének legkedveltebb szabadtéri helyszíne az Óváros szívében lévő, akácfa sorokkal beültetett Sétatér vagy *Promenád*, valamint a várostól délre, a Duna túlsó partján elterülő és az 1825-ben elkészült hajóhídon megközelíthető Liget, az *Au* elnevezésű fás-bokros park volt, melyeket tavasztól őszig egyaránt előszeretettel látogattak a város polgárai és az országgyűlés

²⁹ A pozsonyi vígadó vagy bálterem épületét egybeépítették a városi színházzal.

³⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. dec. 4. 5. p.

³¹ Städtische Pressburger Zeitung 1826. április 14. Nr. 29. 343., SZIN III. 40–41.

³² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. ápr. 17. 3.

³³ SZIN III. 60–61.; *Széchenyi I.*: Napló i. m. 470.

³⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. máj. 29. 4.

kikapcsolódni vágyó résztvevői.³⁵ Utóbbiak közé tartozott Deák Ferenc is, aki – mint ismeretes – 1833 májusától, Pozsonyba érkezésétől kezdve mindennap nagy sétákat tett kora reggel és estefelé a Sétatéren vagy a Ligetben, többnyire követtársai társaságában, akik szívesen hallgatták adomáit és eszmefuttatásait. Deák Ferenc sétái közben is gyakran politizált; így próbálta kivédeni, hogy a császári titkosrendőrség besúgóit kihallgassák az ellenzéki követekkel folytatott beszélgetéseit.³⁶

Öccséhez hasonlóan Deák Antal is elsősorban a mozgásigényét elégítette ki, illetve egészségét próbálta megőrizni a pozsonyi sétatereken, parkokban. 1826 júniusában azt panaszolta sógorának, hogy az esős idő alkalmas ugyan a színházba járásra, de jobban szeretné, ha jó idő volna és sétálni lehetne, mert úgylis eleget ülnek az országgyűlésen.³⁷ 1830 szeptemberének végén szintén arra panaszkodott, hogy a kellemetlen, esős időjárás miatt sem a Sétatérre, sem a Ligetbe nem lehet menni, így a folytonos ülés nem tesz jót az egészségének.³⁸ A követi tisztségéről lemondott és az országgyűlés elhagyására készül Deák Antal 1833 elején alig várta, hogy kítavaszodjon. „A Dunán az álló híd már egészen készen lévén – számolt be róla március 10-én a sógorának –, csapatonként tódul a pozsonyi nép kocsin és gyalog azon keresztül az Auba sétálni, s noha az idő folyvást kedvetlen és borult, de mivel nagy hideg nincs, magam is már néhányszor általkelem rajta”.³⁹ Amikor három héttel később, március végén már kellemes tavaszi időben, rügyező fák között sétálgathatott az emberekkel tömött pozsonyi Ligetben, a következőket írta sógorának az átrendezett városi parkról: „ezt egészen újra, angol módra organisálták, a nagy árnyékos fák és egyenes sétáló helyek helyett tekervényes utakat és apróbb csemetefákkal való ültetéseket készítettek, s így, ha melegebb lesz, kevés árnyékot lelnek az abban sétálni kedvelők”.⁴⁰

A 40 év körüli, agglegény Deák Antal – eltérően szintén egyedülálló, ám a nőkhöz kevésbé vonzó öccsétől – nem annyira politikai, sokkal inkább szerelmi találgákra, a pozsonyi hölgyekkel való ismerkedésre igyekezett felhasználni a város társasági életének szabadtéri helyszíneit is. Nemcsak a külföldi újságírók tapasztalták, hogy Pozsony utcáin feltűnően sok szép nő látható,⁴¹ a zalai követ is arról számolt be a császárvárosban 1826. június 13-án tett egynapos látogatása után, hogy Bécs „fejérnépje nem oly kellemetes és tetszetős, mint a pozsonyi

³⁵ *Ortway Tivadar*: Pozsony város utcái és terei. Pozsony 1905. 282–283., 570–571.; *John Paget*: Magyarország és Erdély. Vál., szerk. Maller Sándor. Bp. 1987. 19., 22.

³⁶ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Levelestár (a továbbiakban: OSZK Kt. Levelestár) Deák Ferenc levele Oszterhueber Józsefhez. Pozsony, 1833. máj 11. (Közl.: Deák Ferenc országgyűlési levelei 1833–1834. S. a. r. Sándor Pál. Zalaegerszeg 1997. 18.); *Tóth L.*: Deák Ferenc i. m. 29.; *Pulszky F.*: Életem és korom I. i. m. 158.; *Völgyesi O.*: Deák Ferenc i. m. 5.

³⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jún 19. 7.

³⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1830. szept. 27. 14.

³⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. márc. 10. 10.

⁴⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. márc. 31. 8.

⁴¹ *Takáts S.*: Társasélet a pozsonyi országgyűléseken i. m. 375.

szépnem [...]; [ott] nem oly vidám, nem oly szabad pillantatúak a leányok, mint Pozsonyban”.⁴² Sógorához intézett levelei arról tanúskodnak, hogy Deák Antal a pozsonyi országgyűlések alkalmával igyekezett minden lehetőséget megragadni, hogy szabadidejében nők társaságában szórakozzon és élvezze az életet, nem tagadva, hogy „a szeretetre méltó szép lelkekkel” nagyon szeret az ágyban „mulatni”.⁴³ Ezek a pozsonyi kapcsolatai azonban többnyire csak – több-kevesebb anyagi ellenszolgáltatás vagy ajándékok fejében létesített – alkalmi viszonyok lehettek, és legfeljebb addig jutott el, hogy egy idő után állandó szeretőt tartott.⁴⁴ A nagyvárosi életforma illetően előnyeit Deák Antal több követtársa is igyekezett kiélevezni; ifjabb Wesselényi Miklós báró naplója arról tanúskodik, hogy nemcsak a „nagytermészetű” mágnás látogatta előszeretettel Pozsony bordélyházait és örömlányait, a megyei követek egy része sem vetette meg ezt az „időtöltést”.⁴⁵

A reformkori diéták alkalmával az uralkodó, a nádor, a főrendek és a követek egyaránt rendeztek Pozsonyban bálokat, melyek a tánc és a társas együttlét örömeit, az önfeledt szórakozás lehetőségét kínálták a résztvevőknek. Az országgyűlés azon tagjai, akik feleségükkel és lányaikkal érkeztek a városba, különösen igényelték a táncos multságokat, s azok szervezése nem korlátozódott a farsangi időszakra.⁴⁶ Az 1825–1827-es országgyűlés báli szezonját a primási palota nagytermében szeptember 29-én, az uralkodó által tartott fényes udvari bál nyitotta, melyen magyar díszruhában jelentek meg az előkelőségek.⁴⁷ Néhány hét múlva Deák Antal is meghívást kapott Batthyány Antal gróf 300 személyre tervezett fényes báljára, amelyet azonban lemondtak a királyné, Karolina Augusztia atyjának, a bajor uralkodónak váratlanul bekövetkezett halála miatt.⁴⁸ A zalai követ három hónappal később, az 1826 januárjában kezdődő farsangi bálokon igyekezett pótolni az elmaradt szórakozást: „Itt a farsang víg, a sok csörgő szánok tele kolompozzák éjjel-nappal füleinkeket, minden nap theatrom, minden héten háromszor bál van, és így a multság felesleges is; amiben pedig otthon többször szükségét is látok, itten szinte már az undorodásig való bővségében is vagyok annak” – írta ekkor Oszterhueber Józsefnek, a pozsonyi hölgyekkel folytatott szerelmi viszonyaira utalva.⁴⁹

⁴² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jún. 19. 1–2.

⁴³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. jan. 22. 16.

⁴⁴ Erről bővebben lásd *Molnár András*: „...a szeretetre méltó szép lelkekkel nagyon szeretek mulatni”. Nők, szerelem, házasság Deák Antal regéiben és leveleiben. Pannon Tükör 29. (2019) 1. sz. 58–71.

⁴⁵ *Priszlinger Zoltán*: Strigulákban mért férfiaság. Szerelem és szexualitás ifjabb Wesselényi Miklós naplójában. Sic itur ad astra. 58. (2008) 214., 218–219.

⁴⁶ *Takáts S.*: Társasélet a pozsonyi országgyűléseken i. m. 395–396.; *Sas Andor*: A koronázó város. A bécsi kongresszustól a nagy márciusig 1818–1848. Pozsony 1973. 92–93.

⁴⁷ Magyar Kurir, 1825. október 7. 225–226.; Hazai s Külföldi Tudósítások, 1825. október 8. 227–228.; *Takáts S.*: Társasélet a pozsonyi országgyűléseken i. m. 396.

⁴⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. okt. 17. 16.

⁴⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jan. 16. 19.

1827-ben január 7-én tartották az első farsangi bált Pozsonyban.⁵⁰ Deák Antal a következő hetekben alaposan kivette részét a mulatságokból: „Beköszöntvén a farsangi víg napok, [...] amennyire Isten tudnom adta, s erőm, egészségem és tehetségem engedi, én sem hagyok magamnak fogyatkozást tetetni. Itt a sok bálok, comediák, operák s más mellékes mulatságok a napot nagyon rövidítik, mindennek bővségében vagyunk, csak pénz legyen.”⁵¹ Az pedig, ha nem is volt sok, „de mulatságunkra mindig elég lévén, soha unalmat nem szenvedünk” – vallotta később sógorának a zalai követ.⁵²

Deák Antal az utolsó báli szezont 1833 januárjában töltötte Pozsonyban, a nagy hideg miatt azonban egy ideig csak az ülésekre és ebédelni járt, így a megkezdődött farsang jeleit nemigen tapasztalta, csupán annak vette hírért, hogy a városban „a főbb urak piqueniquet szerkesztetnek, azaz piknik alatt isméretes táncos mulatságot. 50 pengő forintot kell annak fizetni, ki két ilyen mulatságban részt veszen”.⁵³ Egy héttel később a követek által rendezendő bálokról, illetve zalai követtársa, Zalabéri Horváth János cs. kir. kamarás ez irányú ténykedéséről írt sógorának: „A mostani farsangi napokat most akarják itteni uraink vígan tölteni; a nemesi kar 4 bált akar, mégpedig fényeset, organisálni. Horváth Muki⁵⁴ az egyik, kire ezeknek elrendelése bízva vagyunk; nem tetszik ugyan neki ezen provincia [feladat, feladatkör M. A.], de mivel már reátörtek, nagyon ügyeskedik az elvállalt tisztének pontos teljesítésében, hogy szégyent ne valljon”.⁵⁵

Deák Antal 1833 januárjának végén készítette el utolsó, egyben legrészletesebb beszámolóját a pozsonyi báli szezonnál: „Itt a farsang töltve sok táncmulatságokkal, vígan történik, magamnak is 4 piquenique 20 forint váltómban van, hogy részt vegyek benne; első táncosnak fogom magamat készíteni, de mivel ennek talán cipő és harisnya kellene, ehhez lábom szoktatva nincsen, úgy végeztem magamban, hogy talán ezúttal felhagyok a táncsal. Pozsonynak minden szépnemű nevezetesebb személye készül reá. Collegám, Horváth Muki egyik, ki ezen táncmulatságokat organisálja, s így attól tudom, hogy egyszerre a Redout teremben 1200 szál viaszgyertya fog égni;⁵⁶ talán meg is vakul az ember a sok gyertyavilágnak csillogásától. Palatinus⁵⁷ öhercegsége is táncokat ad, amavval el-

⁵⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. jan. 7. 8.

⁵¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. jan. 22. 15.

⁵² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. máj. 30. 3.

⁵³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 13. 9.

⁵⁴ Horváth János (Muki), Zalabéri (1788–1853), cs. kir. kamarás, 1831-től 1834-ig Zala vármegye első alispánja, 1832-től 1834-ig országgyűlési követ.

⁵⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 20. 10.

⁵⁶ Vö. Gróf Keglevich Jánosné Zichy Adél grófnő naplói. Ötödik közlemény. Budapesti Szemle 251. kötet (1938) 733. sz. 349. (1833. január 25-én fényesen sikerült a követek bálja, a Redout nagytermében közel 1800 gyertya égett.)

⁵⁷ József nádor, Habsburg főherceg.

lenkezőt, mert ide minden embernek, ki nem táncol, magyar ruhában, mégpedig aranyosban, kardosan kell megjelenni”.⁵⁸

Deák Antal idézett leveleiben többször utalt a pozsonyi színházi előadásokra. Az Óvárosban, a Sétatér keleti szélén álló impozáns teátrum, mely az első hazai kőszínház volt, a reformkorban az egyik legszebb és legnagyobb hazai színházépületnek számított. Az 1776 novemberében megnyitott, tágas nézőterű városi színház kiváló akusztikája az operaelőadásoknak is kedvezett. Kezdetben a legjobb vándortársulatok váltották itt egymást, majd idővel állandó német nyelvű társulata lett, mely szoros kapcsolatban állt az osztrák, különösen a bécsi színházi élettel. 1825-től 1832-ig Johann August Stöger osztrák operaénekes igazgatta a pozsonyi városi színházat és annak állandó német társulatát. Amikor az uralkodó 1825 szeptemberében Pozsonyba érkezett, a társulat Rossini *Sevillai borbély* című operájával mutatkozott be, majd szinte folyamatosan játszott zenés és prózai darabokat az országgyűlések résztvevői, valamint a város polgárai és vendégei számára. Stöger utódja 1832-től Leopold Hoch volt, aki egyidejűleg a soproni és badeni városi színházat is vezette, ezért a pozsonyi társulatot ténylegesen a felesége igazgatta.⁵⁹ Deák Antal 1825 őszétől többször megfordulhatott a pozsonyi német színházban, ám annak előadásait csak egyetlen alkalommal, 1833 januárjának elején minősítette írásban: „A theátrum itt ez idén felette rossz és minden criticán alól van; miolta Pozsonynak utcáit nyomom, kétszer voltam benne, de multság helyett unalmat lelvén ott, a játszott darabnak végezete előtt elhagytam azt.”⁶⁰

A már állandó társulattal bíró teátrum befogadó színházként is működött, időnként vándor színtársulatok bérelték ki. 1825. szeptember 16-án kezdte meg játékát Pozsonyban a *Nemzeti Színjátszó Társaság*, mely Székesfehérvárról, Fejér vármegye támogatásával érkezett az országgyűlés székhelyére. A névlegesen Kolosváry Pál, ténylegesen viszont Pap Gábor által igazgatott 32 fős, válogatott társulat a kor magyar színészetének legjobb erőit egyesítette. Tagjai között a fehérvári társulat meghatározó személyiségei mellett ott volt a miskolci magyar színtársulat színe-java is. Pozsonyi vendégszerepelésüket az tette lehetővé, hogy az országgyűlés résztvevői bérletet vásároltak az előadásaikra, melyekre december végéig 22 alkalommal került sor, mielőtt 1826 januárjában eltávoztak a városból.⁶¹

⁵⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 27. 7.

⁵⁹ *Karl Benjowszky*: Das alte Theater. Kulturgeschichtliche Studie aus Pressburgs Vergangenheit. Bratislava-Pressburg 1926. 92–95.; *Ortvay T.*: Pozsony város i. m. 284–286.; *Sas A.*: A koronázó város i. m. 311–313.; *Magyar színháztörténet 1790–1873*. Szerk. Kerényi Ferenc. Bp. 1990. 39.

⁶⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 6. 4. 1835 nyarán egy angol utazó is azt tapasztalta, hogy a pozsonyi német színtársulat „épp csak hogy megjárja”. Vö. *Paget, J.*: Magyarország és Erdély i. m. 22.

⁶¹ *Hazai s Külföldi Tudósítások*, 1825. október 8. 229.; október 19. 249–250.; november 16. 313.; *Benjowszky Károly*: A pozsonyi magyar színészet története 1867-ig. Pozsony 1928. 58–70.; *Magyar színháztörténet 1790–1873*. i. m. 156–157.

A társulat egyik utolsó előadása a vidéki nemesség körében népszerű zalai költő, Kisfaludy Sándor *Az emberszívnek örvényei* című történeti szomorújátéka volt, amely a nemességet magasztalva azzal a tanulsággal szolgált, hogy a magyar nemesnek magyar nemes leányt kell feleségül vennie, különben megbűnhődik. Akadtak ugyan a darabban szép részletek, s elég gördülékenynek tűnt a költői nyelve is, a jellemrajzok azonban eléggé naivak, a monológok hosszadalmasak, a jelenetek pedig gyengék voltak.⁶² Hasonlónak találta a darabot Deák Antal is: „A napokban játszották itt Kisfaludy Sándor úrnak az »Emberi szívnek örvénye« alatt készült munkáját. Sok szép lelkes, tüzes hazafiúi kifejezések fordultak elől abban, de az egész mégsem nyerte meg a közönségnek helyben hagyását, mert nem készült az egészen a drámáknak szoros rendszabásai szerint, melyeket a máj ízlés igen meg kíván és tud ítélni.”⁶³ A zalai követ 1826 januárjának derekán még azt írta sógorának, hogy Pozsonyban mindennap színházi előadás van,⁶⁴ egy héttel később viszont már a magyar színtársulat távozására keresett magyarázatot: „a Magyar Színjátszó Társaság nem tudván itt élni, eltávozott; ez[t] azonban nem a diaetán uralkodó magyar lélek elhamvadásának, hanem inkább önnön maga a Társaság felette sokat kívánó indulatjának lehet tulajdonítani. Kaptak ők itt eddig közel 10 ezer forintot, s mégis az a panaszkok, hogy nem elég fenntartásokra; ha tehát ez a szép summa a mostani szűk időben nem elég, akkor nem igen reménylhetjük, hogy a Magyar Színjátszó Társaság valaha erős lábra kaphasson hazánkban, mert szer felett való áldozatokat még hasznosabb intézetekre sem igen képes most a nemzet tenni.”⁶⁵

Az 1825–1827-es diéta hátrálévő időszakában, valamint 1830 őszén az országgyűlés színházszerető résztvevőinek be kellett érniük az állandó német társulat játékaival, mivel magyar színészek csak hét év elteltével léptek fel ismét Pozsonyban. Időközben Komlóssy Ferenc igazgató a nyugat-dunántúli vármegyék anyagi támogatásával szervezte meg a Dunántúli Színjátszó Társaságot, mely 1831-ben és 1832-ben végigjárta a jelentősebb dunántúli városokat, elsősorban megyeszékhelyeket. A Komlóssy vezette társulat 1833. január 13. és május közepe között vendégszerepelt Pozsonyban. A városi színházban másnaponként tartott előadásai költségeit ismét bérletek értékesítésével próbálták fedezni, de így is anyagi gondokkal küszködtek, fogadtatásuk pedig igen eltérőnek bizonyult. Elsősorban az országgyűlési

⁶² Pintér Jenő magyar irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. V. A magyar irodalom a XIX. század első harmadában. Bp. 1932. 410–411.

⁶³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jan. 2. 6. Vö. *Marczali H.*: A magyar politikai élet i. m. 59.

⁶⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jan. 16. 9.

⁶⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1826. jan. 23. 3–4. Vö. *Marczali H.*: A magyar politikai élet i. m. 59.

ifjúság számított rendszeres közönségüknek, míg a német színjátszáshoz szokott arisztokrácia és a hölgyközönség mindvégig távolmaradt produkcióiktól.⁶⁶

Amikor Deák Antal 1833 januárjának elején hírt vette, hogy az általa a Zala megyei fellépéseiről ismert – és alispánként is támogatott – magyar színtársulat Pozsonyba érkezett, várakozással tekintett előadásaiuk elé: „A napokban érkezett ide Komlóssynak Magyar Társasága minden pénz nélkül, mert a várostól ingyen nyert szállásaihoz szükséges holmi házi bútorok szerzésére Horváth Mukitól⁶⁷ kértek kölcsön 15 forint pengőt. Megegyeztek ők az itteni theatrum directorával⁶⁸ úgy, hogy minden holnapban 12 játékot adnak, és ezért a director 1800 forint váltót fog adni nekik, a bejövétel [értsd: a bevétel M. A.] azonban a directoré maradand. Nagyon biztatják magokat, hogy a jelenlévő német társaságot lenyomják, mely a mostani állapotban nem lesz messerség. 30 személyek vannak együtt, s ezek között állítások szerint hatalmas és szép (quod multum confere [ahogy sokszor emlegetik M. A.]) énekesnéjek, s evégből operákat szándékoznak adni. Úgy mondják, most reánk jövő csütörtökön adják első játékjukat, ha csak valami nem reménylett eset ismét el nem enyészeti a haza nyelvét elősegítő szándékjukat, minthogy a magyar nemzetiségnek akadályaira találni nem ritkaság; ha ezek egyszer a pozsonyi közönséget estvéneként mulatni elkezdik, magam is részt veszek benne, bár alkalmatlanságomra legyen is a tőlem messzebb eső theatromba menni.”⁶⁹

Beváltva ígéretét, január 13-án Deák Antal is nézője volt a magyar társulat első pozsonyi előadásának, annak végét azonban nem tudta megvárni, mert sietett a szállására, hogy megírandó levelét fel tudja adni a másnapi postával: „Miolta Pozsonyban vagyok, ma voltam harmadszor a theatrumban, s ma is csak ex zelo patriotico [hazafias buzgalomból M. A.], mert Komlóssy Társasága játszott. A theatrom tömve volt, több ember nem is fért bele, de én, valamint előbb, úgy most is az első felvonás után otthagytam azt”.⁷⁰ A zalai követ egy héttel később kifejezetten dicsérte a társulat játékát: „Komlóssy Magyar Színjátszó, vagy amint most a világ nagyobb tökéletesedése tekintetéből magokat nevezik, Színészi Társasága eddig jól folytatja dolgát; valamikor játszik, tömve a theatrom emberekkel, s ha mind ezen hazafiúi szellem a maga divatjában fennállani, mind a társaság is ügyességében csökkenni nem fog, alkalmasint subsistálnak [fennállnak M. A.]”⁷¹

Bár a magyar társulat mindig szép számú közönség előtt játszott, a támogatók hazafias lelkesedése egy idő után lankadni kezdett, s a német színházigazgató

⁶⁶ *Benyóvszky K.*: A pozsonyi magyar színeszet i. m. 72–80.; Magyar színháztörténet 1790–1873. i. m. 161–164.

⁶⁷ Deák Antal zalai követtársától, Zalabéri Horváth János cs. kir. kamarástól.

⁶⁸ Leopold Hoch-hal, a pozsonyi német színház igazgatójával.

⁶⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 6. 4.

⁷⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 13. 7–8.

⁷¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. jan. 20. 11.

fukarsága miatt Komlóssy már a városból való távozást fontolgatta, amikor a búcsúelőadásnak szánt március 25-ei fellépés alkalmával sikerült kellő számú előfizetést gyűjteniük 12 újabb előadásra.⁷² Erre utalt Deák Antal – némi kritikával – a sógorának március végén írt levelében: „Komlóssy Magyar Színészi Társasága újra 12 előadásokra praenumeratiokat [előfizetéseket M. A.] szedett [...]. Itt fog tehát még ismét játszani ő; pedig hidd el, oly üres a theatrum előadásainál, hogy ha előre való praenumeratiók nem segítenék, alig volna nézője és hallgatója.”⁷³

A korabeli sajtóból és az egykori magánnaplókából tudjuk, hogy számos további látványosság, cirkuszi vagy vásári mutatvány szolgált még Pozsonyban az országgyűlések résztvevőinek kikapcsolódására, szórakoztatására. Így például 1825 őszén a világ minden tájáról összesereglett bűvészek, hasbeszélők és állatidomárok cirkuszi attrakciói, népi énekesek fellépései, léggömb és műszaki gépbemutató, továbbá karikatúristák, panorámaképek és állatsereglet mulattatták a diétára érkezőket.⁷⁴ Ez utóbbi 1825 októberének elején Deák Antal figyelmét is felkeltette, s a látott állatok közül leginkább egy hatalmas hímoroszlán, valamint a – korabeli tévhit szerint – krokodilt is megölni képes „icheneumon” (egyiptomi mongúz) nyerte el a tetszését.⁷⁵ A zalai követ később megtekintette azt a páratlan állatseregletet is, amelyik 1827 januárjának végén érkezett Pozsonyba. Európa egyik legrégebbi élőállat-gyűjteményének, a londoni Tower királyi állatkertjének, valamint az ugyancsak londoni Exeter Change állatainak válogatott, utazó bemutatója elsősorban Észak- és Dél-Amerikából származó egzotikus hullóível, óriáskígyóival és krokodiljaival ejtette ámulatba a pozsonyi közönséget.⁷⁶ Deák Antal, aki máskülönben a kígyóknak még a nevétől is irtózott, borzongással egyes kíváncsisággal szemlélte e ritka látványosságot. Különösen a halálos szorításukról nevezetes óriáskígyók, a boa constrictorok nyűgözték le, noha azokat olvasmányai alapján még nagyobbnak képzelte.⁷⁷ A zalai követ ugyanebben a farsangi szezonban, 1827 februárjában írta sógorának, hogy Pozsonyban „sok változó látományok” szolgálnak az országgyűlés résztvevőinek mulattatására. E látványosságok között említette a kéz nélkül született, lábával evő, varró vagy kötő lányt, az olasz egyensúlyozó akrobatát és az amerikai Baltimore-ból érkezett, francia származású mutatványost, aki pusztá kézzel izzó vasat rakott a bőrére, valamint forró ólommal és olajjal öblögette a száját.⁷⁸

⁷² *Benyóvszky K.*: A pozsonyi magyar színészet i. m. 76.

⁷³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1833. márc. 31. 12.

⁷⁴ Hazai s Külföldi Tudósítások, 1825. szeptember 14. 170.; Gróf Keglevich Jánosné Zichy Adél naplói. Második közlemény. Budapesti Szemle 250. kötet (1938) 730. sz. 277.

⁷⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1825. okt. 9. 6.

⁷⁶ Städtische Pressburger Zeitung, 1827. február 2. Hirdetési melléklet.

⁷⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. febr. 1. 1–2.

⁷⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Pozsony, 1827. febr. 15. 6.

A bátyját követi tisztségében 1833 májusának elején felváltó Deák Ferenc szintén tudósította sógorát több-kevesebb rendszerességgel a Pozsonyban történekről, ám az ő országgyűlési beszámolója alig tértek ki a szabadidő eltöltésére, illetve a társasági életre. Míg Deák Antal idejének egy részét kifejezetten kikapcsolódással és szórakozással töltötte a szállásán, színházban, báltermekben vagy a sétatereken, öccse kevésbé a pozsonyi hölgyekkel, sokkal inkább a közügyekkel foglalkozott szabadidejében is. Ez részben eltérő személyiségükből, habitusokból adódott, részben egy általános jelenségből fakadt: az 1830-as évektől egyre inkább átpolitizálódtak és szekértáborok szerint, elkülönülten szerveződtek a diéták korábban közös, vidám és kedélyes szabadidős programjai, társasági eseményei is.⁷⁹ A Deák-fivérek mindketten agglagények és szenvedélyes dohányosok voltak, mindketten szenvedtek az ülő életmódtól, ezért sokat sétáltak, Antal levelei azonban arról tanúskodnak, hogy ő sokkal mozgékonyabban, nyitottabban és gátlástalanabban igyekezett kiélvezni a Pozsony kínálta társas örömeit, mint lomhább, zárkózottabb és visszahúzódóbb öccse. Deák Antal ha tehetett, szívesen táncolt vagy kirándult, míg Ferenc kerülte a bálkat, utazás helyett pedig olvasott szabadidejében.⁸⁰

LEISURE TIME, ENTERTAINMENT, AND SOCIAL LIFE AT THE DIET OF POZSONY

The Experiences of Antal Deák, 1825–1833

By András Molnár

SUMMARY

Based on recently revealed, unpublished letters of Antal Deák (1789–1842), MP for the county of Zala, and both using and partly publishing the information contained therein, the paper aims to enrich and add nuance to existing knowledge about the leisurely activities, opportunities for entertainment and social life of the participants of the Pozsony diet in the Era of Reforms (1825–1827, 1830 and 1832–1836). As MP for Zala county, in his leisure time Antal Deák wrote letters and smoked his pipe, visited the parliament casino, the local theatre and ballrooms, courted the ladies at the balls, the promenade and the park, went on excursions, attended the derby of Pozsony, and recorded several other spectacles and attractions in the city.

⁷⁹ Takács S.: Társasélet a pozsonyi országgyűléseken i. m. 376.

⁸⁰ OSZK Kt. Levelestár. Deák Ferenc levele Oszterhueber Józsefhez. Pozsony, 1834. márc. 25. Közl: Deák Ferenc országgyűlési levelei i. m. 96.